

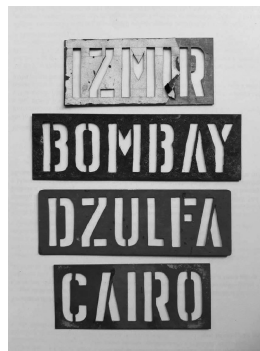
Stroje na obuvnické cvoky s dřevěnými péry ukotvenými na trémové konstrukci, a transmisemi roku 1904 v Hlubočkách / Zdroj: Zemský archiv v Opavě, pracoviště Olomouc, fond Moravia, a.s. pro průmysl železářského zboží a obchodu v Hlubočkách a Mariánském Údolí

Hřebíky z Hřebíkové a světové trhy

Vedle vzorníků se dochovala do dnešních dnů dokonce originální balení výrobků moraviánské hřebíkářny v Hlubočkách z doby meziválečné nebo dokonce ještě starší. Některá jsou opatřena etiketou s ochrannou známkou hexagramu, tzn. že byly vyrobeny před rokem 1938, jiná jsou mladšího data.

Ochranná známka hexagram (šesticípá hvězda) nebyla používána po roce 1938, jak se dozvídáme z podnikové korespondence.^[51] Lze předpokládat, že motivací pro změnu byla ideologická snaha vyhnout se „Davidově hvězdě“ jakožto symbolu spojeného s židovstvím, a Izraelem. Přestože neexistuje doložená souvislost mezi ochrannou známkou a náboženským symbolem, přetrvává dodnes zjednodušený názor, že hexagram = židovská hvězda.^[52] Hexagram jako ochranná známka je k vidění nejen na etiketách zabalených hřebíků, na odličkách (ševcovská kopyta, kamna, kopírovací lisy apod.), ale také na fasádách některých továrních budov, jako byla elektrárna v Hřebíkové či elektrorozvodna v Mariánském Údolí. Zdobila rovněž stříbrnou pamětní medaili pro pracovníky po 25 letech služby.^[53]

- [51] Roku 1958 odpovídá Moravia n. p. Mariánské Údolí u Olomouce Závod 2—Hlubočky na dotaz ke svým značkám takto: „... poznamenáváme, že uvedených značek posice 1—2 (ilustrace: hexagram tvořený dvěma rovnostrannými trojúhelníky a šesticípá hvězda zjednodušená na hlavice hřebíku) se již nepoužívá od roku 1938. Tyto značky byly nahrazeny novými, které se doposud používají na všech našich listopisech.“ (ilustrace: „M“ umístěné ve čtverci postaveném nakoso v kruhu). ZAO, pracoviště Olomouc, fond Moravia, s. p. Mariánské Údolí, sign. 224, kart. 65, Ochranné známky.
- [52] K tomu více BOHUŠ, Marek. Hvězda na elektrárně. In: Zpravodaj obce Hlubočky, roč. 11, č. 2, 2009, s. 12 a Hexagramm. Online. Dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Hexagramm>. (cit. 23. 7. 2025).
- [53] Mora 1825—2015, s. 20.

Signovací šablony
Zdroj: archiv autora

Hexagram na vzorníku se zkratkou
H N F M / Zdroj: archiv autora

Malá balení v papíru se pro vývoz vkládala do dřevěných beden, které se signovaly pomocí plechových šablon s názvy cílových přístavů. Bylo to opatření, které mělo zásilku bezpečně dovést k odběrateli. Z Hamburku náklad směřoval po moři do Afghánistánu, Bangkoku, Cairu (Káhiry), Calcutty, Colomba, Durbanu, Izmiru, Nicosie, Rangoonu, Teheránu⁵⁴ a mnoha dalších. Praxi signování můžeme ve firmě vysledovat už v začátcích, kdy dřevěné bedny ve skladišti Machankova železářství nesou nápisy J.C.M (tzn. Ignaz Carl Machanek; Packmagazin Olomouc) a bedny v hřebíkárně H.N.F. (tzn. Hombok NägelFabrik; Lagerhaus 1904).⁵⁵ Podobné zkratky vidíme na titulní straně jednoho z řady katalogů, kde dvě ochranné známky (*protokollierte Schutzmarken*) ve formě hexagramů mají ve středu vepsáno MEF (Marienthaler EisenFabrik) nebo M EG (Marienthaler FeineisenGiesserei).

Vedle písmene „M“ ve čtverci a kruhu se hřebíky distribuovaly též v krabičkách s hlavou tygra cenícího zuby (ochranná známka) a se slonem.

Ze seznamu přístavů výše lze odvodit mimořádný rozsah trhu, který byl z dnešního pohledu globální. Existoval výrazný export, který ovšem podléhal událostem ve světě. Například během Suezské krize roku 1956 v důsledku přerušení obchodních tras vývoz prudce poklesl, ale ani po jejím odeznění už se nikdy nevrátil na dřívější úroveň. Podobně s koncem 2. světové války a menší potřebou vojenské obuvi už hřebíky a podkůvky nebyly „kriegswichtig“⁵⁶ a později se tato obuv vyráběla už jiným způsobem. Stejně zkušenosti s odbytem měli v letecké výrobě v Mariánském Údolí. Každé oteplení v období studené války znamenalo pokles výroby součástek pro motory stíhaček MiG-15, jak vzpomínal p. Václav Turek (nar. 1928).⁵⁷

Vysokou prioritu měly trhy v zemích třetího světa, ovšem světa kapitalistického, jako bylo Maroko, Tunisko či Turecko s významnou kožedělnou tradicí, kde byl hled

po tekesech a platilo se za ně valutami. Tomu muse-la odpovídat také kvalita a čistota zboží.⁵⁸ Pokud nebyla prvotřídní, směřovaly hřebíčky do Mongolska.⁵⁹ Tento rozpor mezi obchodem a politikou stál také za fevnivostí mezi závodem v Mariánském Údolí, který vyvážel sporáky, tj. pokročilejší techniku, avšak na východní trhy, a hřebíkárnou, která vydělávala i na Západě. Ještě v době akciové společnosti bývaly ztráty závodu v Mariánském údolí někdy kryty ziskem hřebíkárný.

Na straně druhé bylo obuvnickou velmocí i Československo a potřeba teksů i cvočků musela být enormní. Ač se to zdá překvapivé, ve Zlíně ani v Olomouci se nepodařilo najít doklad obchodního spojení firmy Baťa a Moravia, které však prokazatelně existovalo.⁶⁰ Baťa potřeboval ve velké míře přesné zboží do obuvnických strojů, tzv. strojní teksy. Ty musely procházet stroji hladce, aby nedocházelo k prostojům. Kartáčnícké, sedlácké, čalounické, nábytkářské, stavební aj. v Hlubočkách rovněž vyráběné hřebíky pomijíme.

Hřebíkářský slang

Při rozhovorech s pamětníky se nelze vyhnout zažitým výrazům převážně německého původu, pro něž někdy člověk mimo komunitu hřebíkářů těžko nalézá český ekvivalent. Jindy se jedná o česká slova s odlišným významem, kdy např. *hlavičkář* není fotbalista, vyhazovač není portýr a *drátěnka* nepatří do dřezu. Seznam pojmů z hřebíkářské mlúvy následuje.

cugmestr (potahový nůž s pružinou, který přidržoval a posouval drát do stroje), zkomoleno z něm. Zugmesser.

drátěnka (hřebík vyráběný z drátu).

fligr (j. ě.) též fligle (mn. ě. křídélko, otřepy na hrotu hřebíku) z něm. Flügel, tzn. křídlo.

fréma (masivní rámec hřebíkářského stroje), patrně z angl. frame tzn. rám.

grat (otřep) podle něm. Grat tzn. hřebínek, ostrá hrana,

heble (páky) něm. Hebel, tzn. páč(í)ka,

hlavičkář (mechanismus, který formoval hlavičku hřebíku).

kameň (průvlak z tvrdokovu, kterým se ztenčoval drát).

kamenárka (brusina průvlaků, kde byl opotřeбенý tvrdokov broušen pomocí diamantového prášku),

kastl (demonťovatelná pracovní jednotka ve frémě, formující hřebíky) z něm.

Kasten, tzn. schránka, rámeček,

krečování plechu — zvlnění plechu válcováním za studena,

kvichty (mn. ě. závaží) v balírně, z něm. Gewicht tzn. hmotnost či závaží,

libra — pro většinu odběratelů se zboží balilo na libry, protože směřovalo do regionů s britskou koloniální tradicí,

mille (z ital. tisíc [kusů hřebíků]) — hřebíkáři byli placeni podle vyrobeného množství zboží, které se přepočítávalo na jeho hmotnost,

pa(!)covna (mořina) zkomoleno z něm. Beizerei,

pakny (čelisti, které hřebík formovaly), z něm. Backe tzn. čelist, nebo packen tzn. popadnout,

pistil (hlavičkář) z angl. slova pro pestik? Dědiectví anglických mechaniků?

projs — typ hřebíkářského stroje, jehož konstrukce neumožňovala vyjmutí „kastlu“. Čelisti se seřizovaly v mašině. (z něm. Preußen — Prusko),

rolněgly (rákosové hřebíky) zkomoleno z něm. Rohnägel; přitloukal se jimi palach, tzn. rákosová rohož na dřevěný strop,

shazovák nebo vyhazovač (mechanismus, který srážel hotové hřebíky do nádoby pod strojem),

signování (značení či popis beden s exportním zbožím),

šajrovat (zbavovat křídélek, nečistot a leštít) něm. scheuern tzn. drhnout,

šajrovna (omílařna, oddělení, kde se šajrovalo; Jifrovali [hřebíky] do šajrovny“.

šlajřif (brusič) z něm. Schleifer tzn. brusič, de facto seřizovač;

„Šutek byl starý šlajřif“.

teksy (obuvnické hřebíky) z angl. tacks, tzn. krátký hřebík s velkou plochou hlavou, který používali také čalouníci.

^[54] Drobné plechové šablony, s ručně vyřezávanými písmeny, jsou příkladem artefaktu, který se v zavěně hřebíkárně stal nepotřebným odpadem. Archiv autora.

^[55] ZAO, pracovníště Olomouc, fond Moravia, a.s. pro průmysl železářského zboží a obchodu v Hlubočkách a Mariánském Údolí. inv. č. 135, kart. A2. Fotografie s popisem pracoviště a strojí, samostatné fotografie dělníků při práci.

^[56] Z něm. „důležitý pro vedení války“ svého druhu zakládalo, jež garantovalo výhody a ochranu jistých průmyslových odvětví v čase války.

^[57] BOHUŠ, Marek. Jak se v Hlubočkách vyráběl Rolls-Royce. Online. Dostupné z: https://magazin.hlubocky.eu/motor-rolls-royce/. (cit. 14. 7. 2025).

^[58] Ševci v těchto krajích drželi zásobu hřebíků v ústech. Při výstupní kontrole nesměly proto hřebíčky zanechat žádnou stopu na listu bílého papíru. (Podle sdělení pamětníků)

^[59] Podle sdělení p. Františka Zony.

^[60] ANDRUSIŤOW, Stanislav. Železná huť v Mariánském Údolí a Moravia, s. 256. např. uvádí, že firma Baťa roku 1935 zadala Moravii velkou objednávku ve spojitosti s dodávkou vojenských bot do Itálie. Zato Ministerstvo národní obrany ČSR skladovalo obuv beze cvočků, což velký odbyt neslibovalo.

